

„Transhumanță” interbelică în Balcani. Studii și articole despre aromâni în publicațiile Școlii gustiene, antologie semnată de Zoltán ROSTÁS și de Martin Ladislau SALAMON, Cluj-Napoca, Eikon, 2017, 295 p.

Proiectul de recuperare și republicare a produselor școlii gustiene a avut meritul de a scoate la lumină nu numai texte ce-și așteptau reeditarea de prea multă vreme, ci și, mai mult, pe acela de a produce o privire retrospectiv critică și explicativă, pe care participanții la Școala Sociologică de la București au avut-o asupra propriei lor munci. Fără efortul care a început ca un proiect individual, al sociologului Zoltan Rostás, și care a continuat ca un proiect de grup, experiența complexă a școlii lui Gusti și-ar fi perpetuat o imagine alimentată exclusiv de textul scris, deci, de multe ori, una insuficient de clară și voalând adesea rațiunile intelectuale care au alimentat-o. Ca să nu mai spunem că acest fel de muncă exhaustivă a creat premisa justă pentru analize critice de anvergură și interpretări aprofundate (de ordin intelectual-politic, dar și ideologic) ale experienței școlii sociologice de la București.

Volumul apărut, în 2017, la editura Eikon din București, „*Transhumanță*” interbelică în Balcani. Studii și articole despre aromâni în publicațiile școlii gustiene, antologie semnată de Zoltán Rostás și de Martin Ladislau Salamon, aduce în prim-plan un aspect mai puțin exploatat de istoricii sociologiei românești, și anume cel al interesului pe care participanții la campaniile gustiene l-au manifestat pentru problematica acelor comunități rurale care, astăzi, s-ar numi multietnice și a căror studiere, tot astăzi, ar fi clasată ca multiculturalism.

Autorii antologiei au selectat, pentru a le publica laolaltă: 1. fragmente din monografia lui C.D. Constantinescu-Mircești, *Un sat dobrogean. Ezibei*, carte prefăcută de Dimitrie Gusti; 2. articole din *Curierul echipelor studențești*, precum și 3. fragmente din studiul lui Constantin Noe, *Colonizarea Cadrilaterului*, publicat în revista *Sociologie Românească* în 1938. Au reușit astfel să sublinieze o coerență și un caracter relativ sistematic al interesului pe care participanții la Școala Sociologică de la București l-au arătat față de aromânii colonizați în România și, mai larg, față de localitățile cu populație multietnică, interes pe care autorii antologiei îl consideră elocvent pentru „cartarea unei istorii sociale comparate a Balcanilor” (p. 16, *Introducere*).

Dacă textul semnat de Constantin Noe, *Colonizarea Cadrilaterului*, a fost deja retipărit, anterior acestei monografii (în Emil Țircomnicu și Stoica Lascu (ed.), *Românii balcanici în paginile „Gazetei Transilvaniei”*, București, Editura Etnologică, 2005), studiile semnate sau coordonate de C.D. Constantinescu-Mircești, ca și articolele publicate inițial în *Curierul echipelor studențești*, reprezintă, din câte știu, prima republicare de după apariția lor princeps.

Există mai multe rațiuni care fac salutară această inițiativă, în afara beneficiilor aduse de reeditarea unor texte având atât importanță documentară, cât și semnificații metodologice indiscutabile pentru o evaluare retrospectivă a practicilor sociologice și etnologice de teren (mă refer aici, în mod particular, la cele semnate de C.D. Constantinescu-Mircești), ca și pentru o justă percepție a istoriei ideologiei studiilor sociale românești.

Prima dintre aceste rațiuni, nu neapărat în ordinea importanței ei, este aceea că, astfel, se poate vedea, articulată într-un singur discurs asupra aromânilor, o producție de text din perioada imediat următoare colonizării lor în Cadrilater. Sunt surprinse astfel, simultan, aspectele sociale, culturale, politice ale colonizării, prin abordări textuale ce nu ar fi putut avea altfel șansa coexistenței: descrieri etnografice detaliate și evaluări statistice, alături de articole subsumabile ideologiei sociologiei intervenționiste. Apoi, din cauze politice de factură diversă, asupra cărora nu voi insista aici, ele fiind, în general, bine știute (simpatia pe care unii aromâni au avut-o pentru Mișcarea Legionară, apoi instalarea regimului comunist, a cărei politică etnică nu a continuat de loc să le cultive și să le susțină vizibilitatea), interesul sistematic pentru aromâni (interes istoric, sociologic, dar și ca subiect al acțiunii culturale și sociale), mai cu seamă pentru cei colonizați în România, s-a pierdut. Amploarea pe care acest interes l-a avut în perioada interbelică și în cea imediat următoare, a celui de-Al Doilea Război Mondial, se poate deduce din cuprinsul volumului de față. Dacă amintim, cel puțin ca pe un factor complementar, inițierea emisiunilor de radio despre aromâni (chiar a unei „ore macedo-române”, ca format de emisiune) în perioada de început și de dezvoltare a Societății Române de Radiofonie (1932-1943), imaginea prezenței acestei comunități în prim-planul vizibilității publice generale apare cu mult mai bine conturată decât ceea ce a rămas ca amintire după consumarea perioadei regimului comunist.

A doua rațiune, reprezentativă și ea pentru interesul de principiu pe care o asemenea antologare îl are pentru cercetarea românească de tip sociologic și etnologic, apare foarte clar din decizia autorilor de a alătura, cum spuneam, trei categorii de texte care își asigură unele altora contextul producerii, fiind, în același timp, complementare unele celorlalte: monografia semnată de Constantinescu-Mircești, un demers cuprinzând descrieri etnografice inedite și minuțioase, dar și informații sociologice privind alimentația, igiena sau asistența socială, (demers ce face loc inclusiv unei categorii de observații ca, de exemplu, cele ce privesc metisajele și fuziunile culturale); articolele din *Curierul echipelor studențești*, restituind texte ce ilustrează foarte bine nu numai felul în care a fost asumat proiectul sociologiei intervenționiste, ci și contextul politic care l-a favorizat și ideologia care l-a susținut; apoi, în fine, fragmentele din studiul lui Constantin Noe, *Colonizarea Cadrilaterului*, oferind o „dare de seamă” precis documentată a colonizării, contemporană cu punerea ei în fapt. Astfel compusă, antologia reușește să restituie cititorului de astăzi atât factura interesului arătat de către Școala de la București comunităților culturale și celor etnice (în speță, aromânilor, dar și, bunăoară, tătarilor), cât și felul în care era gândită și interpretată, din punct de vedere politic, prezența acestora pe teritoriul României. În urma lecturii, cititorul rămâne cu impresia puternică, lăsată de seriozitatea cu care a fost făcută cercetarea de teren în satul Ezibei, de efortul transcrierilor de texte dialectale, de temeinicia efortului de a surprinde relațiile complexe dintre etniile ce locuiesc în același sat, de informațiile statistice minuțioase ce se regăsesc atât în *Monografia satului Ezibei*, cât și în studiul lui Noe, de imaginile extrem de vii conservate în articolele din *Curierul echipelor studențești* – texte de graniță, între jurnal și raport sociologic, dar

care păstrează caracterul mobilizator pe care campaniile gustiene au reușit să îl imprime muncii de teren. În condițiile în care, după 1948, cu excepția studiilor de dialectologie, interesul etnologic pentru aromâni a fost mult diminuat, iar cel sociologic a dispărut complet, republicarea textelor cuprinse în antologia de față, nu numai că pune în lumină situația și nivelul „studiilor culturale” interbelice, dar el oferă și un antecedent – aparent imprezvizibil – studiilor de antropologie culturală ce au apărut și s-au înmulțit după 1990.

Nu în ultimul rând, interesul pe care îl poate stârni această antologie este alimentat de textele care o încadrează – cel semnat de Zoltan Rostás, ca *Prefață* a volumului și, mai cu seamă, cel semnat de Martin Ladislau Salamon: un *Epilog*, care are rolul de postfață și de text concluziv. Un adevărat studiu, prin conținut și dimensiuni, textul final aduce o notă de inedit studiilor aromâne cu care suntem obișnuiți, fie ele de factură etnografică, fie ele discursuri istorice organizate în jurul problematicii identității etnice (marea majoritate semnate de specialiști de origine aromână, din România). Prin atenția pe care o alocă publicațiilor și autorilor reprezentativi pentru istoriografia oficială grecească a „problemei aromâne”, Salamon deschide cititorului un acces larg spre o categorie de publicații la care studiile istorice, etnologice și antropologice românești deși se referă, nu le citează și exploatează *in extenso* conținutul. Genealogia teoriilor astăzi acceptate în istoriografia oficială a Greciei cu privire la populațiile de aromâni capătă, astfel, un contur mai ferm, iar evidențierea acestui discurs istoriografico-politic recalibrează relația pe care istoriografia românească o întreține cu cea grecească în privința aromânilor. Chiar dacă intenția inițială a autorilor antologiei discutate a fost aceea de a se concentra mai ales pe importanța sociologică a interesului manifestat de reprezentanții școlii gustiene pentru comunitățile rurale aromâne și, în general, pentru satele cu componența multietnică, textele semnate de coordonatorii ei oferă și niște argumente pentru un comentariu avizat și lipsit de complezență asupra pozițiilor politice românești în privința aromânilor din vremea colonizării lor în România.

Corina IOSIF